

Nr 3

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m. jämte motioner

Centrala och regionala myndigheter m. m.

1. **Skolöverstyrelsen.** Utskottet tillstyrker regeringens i propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkten D 1 (s. 140–143) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Skolöverstyrelsen* för budgetåret 1975/76 anvisar ett förslagsanslag av 70 414 000 kr.

2. **Länsskolnämnderna.** Regeringen har under punkten D 2 (s. 143–145) föreslagit riksdagen att till Länsskolnämnderna för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 31 073 000 kr.

Motionerna

1975:799 av fru Andersson i Kumla m. fl. (s, c, fp) vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att förslag om utbyggnad av konsulentverksamheten för rörelsehindrade elever snarast föreläggs riksdagen,

1975:806 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Nordin (c) såvitt gäller hemställan att riksdagen hos regeringen begär att det den 1 juli 1976 inrättas ytterligare två tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever (yrkandet 1).

Utskottet

Länsskolnämndsutredningen avgav år 1973 betänkandet *Skolans regionala ledning* (SOU 1973:48). Betänkandet har remissbehandlats och remissinstanserna instämmer i utredningens förslag om en ansvarsförskjutning från staten till kommunerna i vad gäller skolans lokala verksamhet. Enligt budgetpropositionen är emellertid remissinstanserna ense om att utredningens förslag bör behandlas i ett större sammanhang. Föredragande statsrådet anmäler nu att betänkandet med undantag av nedannämnda förslag beträffande de tekniska råden hos länsskolnämnderna avses bli överlämnat till utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK).

Länsskolnämndsutredningen har föreslagit att de till länsskolnämnderna

knutna tekniska råden skall avskaffas. Regeringen föreslår att råden avvecklas den 1 juli 1975. Utskottet tillstyrker förslaget.

Vid var och en av länsskolnämnderna i Göteborgs och Bohus län, Örebro län och Västerbottens län finns sedan budgetåret 1971/72 en tjänst som konsulent för rörelsehindrade elever. Konsulenterna skall inom sina regioner arbeta för att finna lämpliga undervisningsanordningar och lämplig skolplacering för rörelsehindrade elever.

I sin anslagsframställning för innevarande budgetår begärde skolöverstyrelsen att den regionala konsulentverksamheten skulle ökas till sammanlagt sju tjänster budgetåret 1974/75 med placering i sjukvårdsregionerna. Förslaget biträdades inte i statsverkspropositionen. I motioner hemställdes att riksdagen skulle göra uttalanden för en ökad konsulentverksamhet. Utskottet delade motionärernas uppfattning att det är angeläget att genom olika åtgärder så långt som möjligt underlätta de rörelsehindrade elevernas integrering och att konsulentverksamheten så snart som möjligt bör byggas ut. Någon skrivelse därom till Kungl. Maj:t ansåg utskottet emellertid inte erforderlig varför motionerna avstyrktes. Riksdagen fattade beslut i enlighet med utskottets förslag (UbU 1974:2, rskr 1974:58).

I de nu väckta motionerna 1975:799 och 1975:806 tas åter upp frågan om en ökning av antalet konsulenter för rörelsehindrade elever. Motionärerna påpekar att konsulenternas verksamhet fyller ett starkt behov men att de med nuvarande stora regioner inte har möjlighet att nå alla rörelsehindrade barn som behöver hjälp med integreringen. I motionen 1975:799 förordas en samordning mellan de sociala, medicinska och pedagogiska åtgärderna för rörelsehindrade elever. Motionärerna hänvisar därvid till att de medicinska och sociala insatserna redan samordnas inom de sju sjukvårdsregionerna. Motionärerna anser med hänvisning till vad utskottet uttalade förra året att regeringen snarast bör förelägga riksdagen förslag om utbyggnad av konsulentverksamheten för rörelsehindrade. I motionen 1975:806 begärs att två nya tjänster som konsulent för rörelsehindrade elever skall inrättas den 1 juli 1976.

Utskottet vill ånyo stryka under angelägenheten av att rörelsehindrade elever så långt som möjligt integreras i det vanliga skolväsendet och att konsulentverksamheten med hänsyn till behovet av denna typ av befattningshavare byggs ut så snart som möjligt. Utskottet har dock noterat att skolöverstyrelsen, som begärde medel till fyra nya konsulenter i sin anslagsframställning för innevarande budgetår, inte återkommit med sitt förslag. Skolöverstyrelsen har ansett sig böra avvakta ett ställningstagande till länsskolnämndsutredningens förslag. Utskottet ansluter sig till skolöverstyrelsens bedömning och avstyrker därför motionerna 1975:799 och 1975:806 yrkandet I.

Regeringens beräkning av medelsbehovet under anslaget till länsskolnämnderna har inte gett utskottet anledning till erinran.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Länsskolnämnderna* för budgetåret 1975/76 anvisar ett förslagsanslag av 31 073 000 kr.,
2. att riksdagen avslår motionerna 1975:799 och 1975:806 yrkandet 1.

3. **Statens institut för läromedelsinformation.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkten D 3 (s. 145–148) och hemställer att riksdagen till *Statens institut för läromedelsinformation* för budgetåret 1975/76 anvisar ett förslagsanslag av 364 000 kr.

4. **Stöd för produktion av läromedel.** Regeringen har under punkten D 4 (s. 148–149) föreslagit riksdagen att till Stöd för produktion av läromedel för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.

Motionerna

1975:533 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Eriksson i Ulfsbyn (c) vari hemställs att riksdagen till Stöd för produktion av läromedel för budgetåret 1975/76 anvisar ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,

1975:834 av herr Turesson (m) vari hemställs att riksdagen anhåller att regeringen ger skolöverstyrelsen i uppdrag att utreda omfattningen av och formerna för de stödåtgärder som erfordras för att läromedel i tillräcklig omfattning skall kunna framställas för gymnasiets tekniska och ekonomiska linjer,

1975:1368 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer

1. att Esselte Studium och av Esselte-koncernen kontrollerade läromedelsföretag förstatligas,
2. att utbildningsväsendet i alla viktiga läromedelsföretags styrelser och ledande organ företräds genom läromedelsansvariga, lärare och studerande.

Utskottet

Från anslaget till stöd för produktion av läromedel utgår bidrag till produktion inom bristområden. Enligt de fördelningsgrunder som angavs i samband med medelsanvisningen för budgetåret 1973/74 respektive 1974/75 är sådana områden bl. a. specialundervisningen, invandrarundervisningen, gymnasieskolans specialkurser och yrkesinriktade linjer samt vuxenutbildningen. Stödet administreras sedan den 1 juli 1974 av statens institut för läromedelsinformation, och det ankommer på institutet att pröva frågan om statsbidrag för detta ändamål.

Budgetåren 1972/73 och 1973/74 administrerades det särskilda stödet till

läromedelsproduktion av skolöverstyrelsen. Budgetåret 1972/73 anvisades 1 milj. kr. under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete och budgetåret 1973/74 anvisades dels 1 milj. kr. under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete, dels 0,7 milj. kr. under anslaget till bidrag till driften av grundskolor. Redan tidigare hade produktionsstöd lämnats inom olika läromedelsutvecklingsprojekt, bekostade med medel från anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete. För budgetåren 1972/73 och 1973/74 uppskattades sådant produktionsstöd inom utvecklingsprojekt till omkring 1 milj. kr. per budgetår, att läggas till det särskilda stödet. Även under innevarande budgetår utgår enligt vad utskottet inhämtat medel till produktionsstöd inom projekt som bekostas med medel från anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete.

Statens institut för läromedelsinformation anger i anslagsäskandena för budgetåret 1975/76 att det finns ett ackumulerat behov av produktionsstöd på 5,6 milj. kr., vilket uppges vara mer än vad som tidigare förutsetts. Institutet anmäler att överläggningar planeras med skolöverstyrelsen om en avveckling av de produktionsstödjande insatserna under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete. Institutet förutser därvid ett ökat medelsbehov under förevarande anslag allteftersom skolöverstyrelsens produktionsstödjande insatser minskar. För nästa budgetår begär institutet en ökning från 1 850 000 kr. till 3 000 000 kr.

I motionen 1975:533 hemställs att riksdagen skall anvisa 3 000 000 kr. till stöd för produktion av läromedel, dvs. samma belopp som institutet begärt. Motionärerna hävdar att det är en allvarlig brist på lämpliga läromedel för undervisning och träning av utvecklingsstörda. Detsamma sägs även gälla stora delar av specialundervisningen för svagpresterande elever i grundskolan och gymnasieskolan. En anledning härtill anges vara att vissa läromedel endast kan produceras i korta serier och att priset därför blir så högt att läromedlen inte kan marknadsföras i önskvärd omfattning. För att de i motionen påtalade behoven skall kunna tillgodoses, utan att en omprioritering vid fördelningen av medlen skall behöva göras, begär motionärerna att anslaget till stöd för produktion av läromedel skall höjas till 3 000 000 kr.

Utskottet har inhämtat att budgetåren 1972/73 och 1973/74 gick ungefär hälften, dvs. 573 500 kr. respektive 876 300 kr. av produktionsstödet till läromedel för specialundervisningen. Fördelningen innevarande budgetår är ännu inte klar, men liksom föregående budgetår kommer omkring 250 000 kr. att gå till rikscentralen i Umeå för pedagogiska hjälpmedel åt särskoleelever.

Utskottet konstaterar att stöd till specialundervisningen som helhet fått hög prioritet vid fördelningen av medel under anslaget till produktionsstöd. Som tidigare nämnts utgår medel till produktionsstöd inte bara under förevarande anslag utan även under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete, vilket innebär att det totala produktionsstödet i realiteten är större än vad anslagsbeloppet under förevarande anslag utvisar. Motionärernas syfte torde

därmed kunna bli tillgodosett, varför motionen 1975:533 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet tillstyrker den i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningen under förevarande anslag.

Stöd till produktion av läromedel inom ett annat område uppmärksammas i motionen 1975:834. Motionären erinrar om att en kraftig minskning av de tvååriga tekniska och ekonomiska linjerna föreslås i årets budgetproposition och att även motsvarande tre- och fyraåriga linjer föreslås minska något. Då vissa av läroämnena inom dessa linjer är av begränsad omfattning blir enligt motionärens uppfattning marknaderna för läromedel inom dessa ämnen för små för att läromedel till rimliga priser skall kunna produceras. Den nu föreslagna minskningen av antalet linjer skulle dessutom medföra att de redan små marknaderna blir ännu mindre. Motionären begär därför en utredning om stöd till framställning av läromedel – varmed torde avses läroböcker – för gymnasiets tekniska och ekonomiska linjer.

Institutet för läromedelsproduktion och skolöverstyrelsen har enligt vad utskottet inhämtat i stort inriktat stödet till läromedelsproduktion för gymnasieskolan på de yrkesinriktade linjerna och specialkurserna, då en brist-situation bedömts i första hand föreligga där. Detta överensstämmer även med tidigare angivna fördelningsprinciper för produktionsstödet. De tekniska och ekonomiska linjerna inom gymnasieskolan som motsvarar den tidigare fackskolan har enligt vad skolöverstyrelsen uppger en bättre tillgång på läroböcker – utvecklade och framtagna under en längre tid – än de många olika yrkesinriktade linjerna och specialkurserna med jämförelsevis få elever inom varje. Utskottet anser därför att motionen 1975:834 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Esselte Studium och av Esselte-koncernen kontrollerade läromedelsföretag föreslås i motionen 1975:1368 bli förstatligade. Motionärerna hävdar att medan riksdag och regering fastställer utbildningens inriktning är det Esselte-koncernen som genom sin utgivning av läromedel tolkar läroplanerna och i praktiken styr en stor del av undervisningen i landet. Motionärerna betonar även svårigheten att få fram läromedel för numerärt små grupper som en följd av att dessa läromedelsmarknader inte är lönsamma.

År 1973 instämde riksdagen i läromedelsutredningens och Kungl. Maj:ts uppfattning att samhället inte kan ta över produktionen av läromedel i en situation med ett stort antal olika slags läromedel och en på ett stort antal företag splittrad läromedelsmarknad (prop. 1973:76, UbU 1973:28, rskr 1973:242). Utskottet finner ingen anledning för riksdagen att ändra sitt tidigare ställningstagande och avstyrker därför motionen 1975:1368 yrkandet 1.

I samma motion hemställs att läromedelsansvariga, lärare och studerande skall bli företrädare i alla viktiga läromedelsföretags styrelser och ledande organ. En sådan representation kan enligt utskottets mening inte, såsom motionärerna hävdar, anses motsvara statens och anställdas representanter

i företags styrelser utan får snarare betraktas som partsrepresentation. Det skulle medföra stora och inte önskvärda konsekvenser även på andra områden om motionärernas önskemål tillgodoses. Utskottet avstyrker därför motionen 1975:1368 yrkandet 2.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1975:1 och med avslag på motionen 1975:533 till *Stöd för produktion av läromedel* för budgetåret 1975/76 anvisar ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.,
2. att riksdagen avslår motionen 1975:834,
3. att riksdagen avslår motionen 1975:1368 yrkandet 1,
4. att riksdagen avslår motionen 1975:1368 yrkandet 2.

5. Bidrag till vissa elev- och föräldraorganisationer. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkten D 6 (s. 150–151) och hemställer att riksdagen till *Bidrag till vissa elev- och föräldraorganisationer* för budgetåret 1975/76 anvisar ett anslag av 980 000 kr.

Pedagogiskt utvecklingsarbete

6. Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet. Regeringen har under punkten D 7 (s. 152–157) föreslagit riksdagen att till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 29 982 000 kr.

Motionen

1975:816 av fru Mogård m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen

1. hos regeringen anholder om en utvärdering av det pedagogiska utvecklingsarbetet i enlighet med vad som i motionen anförts,
2. beslutar att till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 26 625 000 kr.,
3. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande ytterligare medel till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1975/76.

Utskottet

Till skolöverstyrelsen har efter riksdagsbeslut år 1971 knutits en pedagogisk nämnd. Nämndens sju ledamöter och sju suppleanter utses av regeringen. De företräder riksdagen (för närvarande genom två ledamöter och tre suppleanter), kommunerna, den pedagogiska forskningen, ungdomsskolorna och vuxenutbildningens personal samt de studerande. Nämndens uppgift är att vara rådgivande organ till skolöverstyrelsen samt att bereda frågor

om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, däri inbegripet utvärdering av utbildningsverksamheten. Nämnden har hittills avgett två verksamhetsberättelser, nämligen för budgetåren 1971/72 och 1972/73 samt för budgetåret 1973/74. De innehåller bl. a. kommenterad rapportering av resultat inom det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom skolöverstyrelsen.

Det pedagogiska utvecklingsarbetet och lärares fortbildning spelar enligt föredragande statsrådet en viktig roll då det gäller att förverkliga de för skolväsendet övergripande målen att främja jämlikhet och elevens sociala utveckling samt att inrikta den dagliga verksamheten i skolan mot de utbildningsmål som samhället satt upp. För nästa budgetår förordas en prioritering inom det pedagogiska utvecklingsarbetet av förskolans, grundskolans och vuxenutbildningens områden.

En utvärdering av hela det pedagogiska utvecklingsarbetet begärs i motionen 1975:816. Motionärerna önskar få en samlad bedömning av projektens effekter inom skolväsendet, då man anser att offentliggörandet av de enskilda projektens resultat vanligtvis ger föga vägledning om deras betydelse och värde för undervisningens utformning. Den begärda redovisningen förutsätts även kunna fungera som en vägledning vid den framtida anslagsfördelningen och vid en bedömning av den nuvarande fördelningen. Motionärerna anser att pedagogiska nämnden bör svara för utvärderingen.

I avvaktan på den begärda redovisningen föreslås att ett oförändrat anslag anvisas till pedagogiskt utvecklingsarbete. Därtill yrkas att riksdagen skall uttala att regeringen bör – när resultatet av den begärda utvärderingen föreligger – återkomma med begäran om ytterligare medel om så erfordras.

Utskottet anser att det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet redan redovisas på ett fullt tillfredsställande sätt. Pedagogiska nämndens kommande verksamhetsberättelse innehåller enligt vad utskottet inhämtat bl. a. nämndens synpunkter på hur vissa utbildningsfrågor bör utvärderas inom områden där det visat sig att inriktningen eventuellt bör ändras – detta som ett direkt resultat av projektarbete. Skolöverstyrelsen bifogar varje år till anslagsäskandena dels en verksamhetsberättelse över det pedagogiska utvecklingsarbetet inom delområdena förskolan, grundskolan, gymnasieskolan, vuxenutbildningen, lärarutbildningen, gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete samt planering, uppföljning och information, dels en kortfattad resultatredovisning av under föregående budgetår avslutade projekt med redogörelse under varje projekt för dess syfte, verksamhet samt resultat och resultatspridning. För information, diskussion och resultatspridning ges ut ett antal publikationer, dels löpande informationsblad och årliga kataloger, dels särskilda projektredovisningar. Slutligen kan nämnas att symposier och konferenser om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete anordnas i samma syfte. Utskottet finner det överflödigt med den av motionärerna begärda resultatredovisningen, parallellt med här nämnda rapportering, och avstyrker motionen 1975:816 yrkandet I.

Utskottet har inget att erinra mot den i budgetpropositionen föreslagna medelsanvisningen till pedagogiskt utvecklingsarbete och avstyrker därför motionen 1975:816 även såvitt gäller yrkandena 2 och 3.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1975:816 yrkandet 1,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1975:1 och med avslag på motionen 1975:816 yrkandena 2 och 3 till *Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1975/76 anvisar ett reservationsanslag av 29 982 000 kr.

Stockholm den 14 februari 1975

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Gustafsson i Barkarby (s), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), fröken Rogestam (c), herrar Nyhage (m), Hagberg i Örebro (s), fru Ekelund (c), herr Bladh (s) och fru Nordlander (vpk).

Reservationer

vid **punkten 4** (Stöd för produktion av läromedel)

1. *beträffande förstatligande av Esselte Studium och av Esselte-koncernen kontrollerade läromedelsföretag* av fru Lantz (vpk) och fru Nordlander (vpk) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "År 1973" och slutar "yrkandet 1" bort ha följande lydelse:

Esselte-koncernen är den största i sitt slag i Europa och behärskar 50 procent av den svenska läromedelsmarknaden. Den har starkt inflytande över läromedelsmarknaden i Danmark och andra länder. Hos koncernen har under de senaste åren en rad privata förlag samlats. Läromedelsutredningen konstaterade redan år 1973 att utvecklingen mot allt större företagsenheter var ett utmärkande drag för läromedelsmarknaden. Det är för utskottet uppenbart att den koncentration som sedan skett är oacceptabel. Den underlättar dock ett statligt övertagande av åtminstone det största företaget inom branschen. Det framstår för utskottet som otillfredsställande att samhället har ansvaret för utbildningen och dess inriktning men inte kan få garantier för att de samhälleliga kraven på läromedlen blir tillgodosedda. Utskottet tillstyrker därför bifall till yrkandet 1 i motionen 1975:1368.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med bifall till motionen 1975:1368 yrkandet I hos regeringen begär förslag om ett förstatligande av Esselte Studium och av Esselte-koncernen kontrollerade företag,

2. beträffande representanter för utbildningsväsendet i alla viktiga läromedelsföretags styrelser och ledande organ av fru Lantz (vpk) och fru Nordlander (vpk) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "I samma" och på s. 6 slutar "yrkandet 2" bort ha följande lydelse:

I samma motion hemställs att läromedelsansvariga, lärare och studerande skall bli företrädare i alla viktiga läromedelsföretags styrelser och ledande organ. Motionärerna drar därvid paralleller med statens representanter i de stora företagens styrelser och de anställdas representanter i företagens styrelser. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det bör finnas företrädare för utbildningsväsendet i ledningarna för alla viktiga läromedelsföretag – detta oavsett om de är statliga eller privatägda.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen med anledning av motionen 1975:1368 yrkandet 2 begär att regeringen framlägger förslag av innebörd att representanter för utbildningsväsendet skall finnas i alla viktiga läromedelsföretags styrelser och ledande organ.

3. vid punkten 6 (Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet) av fru Sundberg (m) och herr Nyhage (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet anser" och på s. 8 slutar "yrkandena 2 och 3" bort ha följande lydelse:

Det stora antalet publikationer om det pedagogiska utvecklingsarbetet försvårar möjligheterna att få en samlad överblick av vilken betydelse det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet har på skolans område. Det skulle därför vara av stort värde om arbetet nu kunde utvärderas inte minst med tanke på de betydande belopp som samhället satsar på detta område. Utvärderingsuppgiften bör anförtros åt den pedagogiska nämnden vid skolöverstyrelsen.

Det är för utskottet naturligt att anslaget till det pedagogiska utvecklingsarbetet inte ökas under utvärderingsarbetet. Regeringen bör i stället återkomma till riksdagen med begäran om ytterligare medel om så erfordras när resultatet av utvärderingen föreligger.

Utskottet tillstyrker sålunda bifall till motionen 1975:816 och föreslår att under förevarande anslagsrubrik anvisas 26 625 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motionen 1975:816 yrkandet I som

sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om en utvärdering av det pedagogiska utvecklingsarbetet,

dels att utskottets hemställan under 2 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och med bifall till motionen 1975:816 yrkandena 2 och 3 till *Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1975/76 anvisar ett reservationsanslag av 26 625 000 kr.